

Nekaj drobcev stare slovenske besede iz mengeških krstnih knjig.

Dr. Anton Zdešar. C. M. — Ljubljana.

I. Od leta 1584. do 1593.

Danes velja za spisovanje matic pravilo in navada, da ne vpisuj v matice nobenih drugih kot strogo uradnih stvari. Ni bilo vselej tako in ljubitelj naših starožitnosti pravi danes včasih po pravici in z veseljem: »Hvala Bogu, da ni bilo!« Vsaj podpisani sem to občutil, ko sem iskal po krstnih knjigah mengeške nadžupnije in pri tem naletel na nemalo prav mikavnih stvari.

Rojstna in krstna knjiga v starodavnem »Mengušu« se začenja — v kolikor je je ohranjene — z enim zadnjih dni februarja 1584. ter je po starosti druga v ljubljanski škofiji (prva je po pričevanju »Letopisa ljubljanske škofije« krstna knjiga v Šentvidu pri Stični iz l. 1524., tretjo pa imajo v stolni župniji sv. Nikolaja v Ljubljani iz l. 1588.).

Kolikor se da posneti in spoznati iz samih krstnih knjig, je bil l. 1584. za župnika v Mengšu Lucas à Sittich, »canonicus Laybacensis, parochus et pastor, rector Ecclesiae S. Michaelis in Monspurg«. Krstna knjiga ga omenja zadnjikrat l. 1592. L. 1584. se omenja kot kaplan Mihael Perdan. L. 1585. pa trije drugi kaplani: Krištof Treyber, »coadiutor Eccl. S. Michaelis in Monspurg nec non capellanus Adm. Rdi. et Venerabilis Dni. Lucae à Sittich«, pozneje župnik v Trebnjem; Matija Pfeiffer, pozneje župnik v Čemšeniku, Jurij Warl (po Pokornu: Barle iz Praš), nekaj pozneje »coadiutor« v Kranju.

Po župniku Luku à Sittich se javi kot župnik Jurij Vellan (Vellanus, Vellano), vsaj l. 1593. Bil je italijanske (furlanske) narodnosti in v krstno knjigo vpisuje včasih tudi italijanski. Ali je bil Caharija Rosman, ki je včasih vpisan kot krstitelj, tudi kaplan, sama krstna knjiga ne pove. Tako do l. 1593.

Iz teh prvih desetih let bodi naštetih samo nekaj krstnih imen, ki so bila tedaj v navadi pri naših ljudeh v Mengšu in v okolici. — Adam, Eva (na te dve imeni so krščevali posebno decembra, rimski martirologij ima Adama in Evo dne 24. decembra) — Ahac — Aita — Astazija, Stazija — Andre — Alena, Alenka — Anica, Anuš, Anuša — Balant — Baste, Waste, Boštjan, Woštjan — Baltižar, Boltižar, Woltižer — Blaže — Caharija — Cenko (Novak) — Benko (Iskra) — Daniel — Farona — Femija — Halijana — Jera, Jerra, Jiera, Giera, Gerra, Gera, pa tudi že Jedert — Jakopec, Jakše, Jakob — Jeffa (pred kakimi 50 leti je bilo med narodom še nemalo,

seveda starejših Jef in Jefk) — Jerni — Juri — Jožef je zelo redek — Hanše, Hanže — Kancijan — Katra, Katria, Katruš, Katruša — Kristina — Kuna — Lavre — Lukán — Kolastika — Majdalena, Majda — Melicheor, Melihor, Melihar — Miklòv, Mikláv — Matevž — Matjaž — Marko — Mara, Mare, Marina, Marinica, Maruš, Maruša, Maruška (Marina je bila prav pogosto, Marij še ni bilo, ali so pa vsaj prav redke in pridejo v navado šele potem, ko je po zmagi nad Turki pri Dunaju Inocencij XI. postavil praznik Marijinega Imena) — Marjeta, Margeta (tudi pogosto) — Neža, Nežica — Pangrac — Polona — Primož — Ratija, Retija, Ratuš, Ratuša, Ratka, Radka (= Dorotheja) — Špela, Špelica — Tomec — Urih — Urša, Uršana — Valant — Vid — Samuel — Neža Jakolnova, »mežnarjeva filia ex Lak« (Loka) — Polona Kolenčeva — Zofija Marnova.

II. Isaac Bohemus.

Iz krstnih knjig je videti, da so kaplane kot »amovibiles« menjavali in predstavljali skoraj redno po veliki noči. L. 1593. je bil v Mengšu župnik Jurij Vellano. Poleg zgoraj imenovanega Caharije Rosmana je bil tedaj za kaplana še Jurij Marinus. L. 1593. pa pride po veliki noči za kaplana Isaac Bohemus (Boemus, Behem, latinizirano menda ali za Böhm ali za Čeh?). Iz krstne knjige se zdi, da je ostal v Mengšu do konec aprila 1598. Na njegovo mesto je prišel tedaj Blaž Švar, kajti Böhma potem ni več čitati do l. 1600.; tedaj je pa Švar zapustil Mengeš in v aprilu 1600. se Böhm vrne in ostane do aprila 1603.

(Ko je nuncij Ivan Salvago l. 1607. vizitiral kraje južno od Drave, so morali pred njega tudi vsi naši znanci iz Mengša; 20. okt. 1607. so se zagovarjali pred njegovim sodiščem v ljubljanskem škofijskem dvorcu Jurij Vellan, tedaj še vedno župnik v Mengšu, gori imenovani Krištof Treyber, Matija Pfeiffer, Jurij Warl, tedaj že »coadiutor« v Kranju, Blaž Švar, tedaj župnik na Vačah, in Izak Böhm, tedaj župnik v Dolu.)

L. 1599. nastopi neki Andrej Scalinus, »Goritiensis, cooperator Monspurgensis«, in ostane do l. 1605. Morda je bil tudi Kaspar Smuk (Schmugkh), ki se 1597. imenuje »divinorum tunc temporis administrator in Mengšu«.

Za Böhmom pride l. 1603. Matija Frigillius (brez latinskih koturnov najbrže Matija Omersa [Omerza], ki je l. 1639. zapisan kot boter pri nekem krstu v Mengšu) in ostane do l. 1607.

L. 1604. pride kot »cooperator« Anton Custin (?) (iz krstne knjige podpisani ni mogel z zagotovostjo pogoditi njegovega pravega imena), ki pa ostane samo eno leto. — Oktobra 1605. se vpisuje kot krstitelj in cooperator Janez Pomlade, ki ostane vsaj do l. 1607. Od tega leta pa do l. 1639. so krstne knjige izgubljene (uničene).

To so torej gospodje, ki so od l. 1594. do l. 1607. zapisali marsikatero slovensko besedo v mengeško krstno knjigo. Samo Andrej Scalin, Anton Custin in Kaspar Smuk morda ne.

Začel je Izak Böhm, ki je l. 1594. vpisaval v krstno knjigo razne, po navadi malo hudomušne opombe o botrih in sicer v »Knittelverzih«. Niso ti »verzi« ne kaj posrečeni ne kaj duhoviti, ali slovenski so in pa malo tedanjih časovnih razmer gleda iz njih. Po Böhmovem zgledu je to »pesnikovanje« ostalo v teh krstnih knjigah vse do l. 1662.

Na dan sv. Egidija (1. septembra) 1594. se Böhm prvokrat malo razhudi nad botri nekega nezakonskega otroka (»cuius pater nescio«) in pravi: »Ti so šli, koker bi nim rep zavezal. Sam Pavel Sapell se je poštnu rešel. Daj mu Bog dobro. Amen.«

Naslednji dan (2. septembra) že »zapoje« Böhm:

»Baste je bil boter veliki,
Oli v nega starosti se špota ni bal,
Se je pobral,
Koker bi ga bil zasmodel.«

9. septembra so se mu nekaj zamerili neki botri iz Podgorja, ki je spadalo tedaj pod mengeško župnijo, in udari po njih:

»Podgorci
Niso hoteli dati ovsa (?), norci!
Od kersta so ubižali,
Koker bi bili farovž zažgali.«

Na Praznik Povišanja sv. križa (14. sept.) krene po »Mengušanih«:

»Veliki Mengušanje
Nemajo v faravžu znanje.«

Po nekem krstu »ex Vranšic« (= Rašica) je zapisal latinski:

Non tibi obest puerilis aetas,
Si fueris mente perfectus;
Nec semel proderit aetas,
Si fueris parvulus sensu.«

Konec julija 1595. pove o neki botri in ji vošči:

»... se je lipu rišila,

de bi dolgu živa bila. Amen.« — Najbrže so se že takrat »reševali« s kakim darom za krstitelja.

Drugače pa 9. januarja 1596.:

»Ex Jariš je keršen Boštjan,
Kir je pankert jemenvan,
Saj je njega oča S... čič,
Je hodel k Alenki, hud tatič,
On je za vin tim (?) veselu dal...
Boter je Jakob Smole inu Tomaž,
Ž nima dvema Klepovko botro imaš.«

Drugod pravi istega leta: »Daj Bug srečo, de bi še k lejtju na ta dan kerševali podružniki.«

Dne 17. marca 1597. piše:

»Barbara... se je poštnu rešila,
Daj Bug, de bi dolgu živa bila.«

Še lepše so se morali »rešiti« drugi, o katerih zgovorno »poje«:

»Iz Loke, fare naše,
Kir se dapernašajo urne maše,
Je keršen zakonske sin Štihav, (*oče se je pisal štih!*)
Saj sem mu z botri Mihel ime zglihav;
Materi je ime Margeta,
Ona je detetu dobro perjeta,
Veliki boter je Mihel Demal,
Kir je sabo Jurja Vindiša pdegal (*morda »pridegal«*)
Še vejdeti tudi imaš:
Ž nima dvejma Uršo .... brotro (*sic!*) imaš.«

Po 11. oktobru 1597. piše:

»Po menguškem semnu ta dan
V tim sedem inu devetsedtem lejtju
Je keršana zakonska hči Jurjava .... iz Jariš,
Katere je mati Maruš.
Comp(atrini) Matevž Smrekar, Marina Klepovka, Helena
Dornica.«

Po krstu, dne 5. decembra 1597. »poje«:

Andre Glušič, sin Nežicin, iz Loke,
Kir sturi z dobriga žita veliku moke,
Je poslav hčer svojo Lucijo h kerstu,
Katero je deržal Andre Mežnar na svojim perstu.
Maruš je mati nje, botra Ratuš Grogorjeva,
Zraven je perstopila Buteška Helena.
Decembra ta deseti, ene srede,
So bile le same, brez mož, tri sosede.«

Po 1. aprilu 1598. želi botru, ki se je dobro »izkopal«:

»Aj, de bi veselu matika nasajal!
Ggorič se je lepu rešel,
De bi ga Bug .... (nečitljivo).«

28. marca 1598. se pritožuje nad botro »iz Dragumina« (danes Dragómelj), »de je delžna ostala«.

Aprila nato je Böhm odšel. Njegova naslednika, Blaž Švar in Andrej Scalín, nista nič »pesnikovala«. Samo Blaž Švar je aprila 1600. pred odhodom zapisal te besede: »In nomine Domini. Obari vas Bugh. Nič za zlu ne vzimate. Vas in nas vsih poročim Bogu.«

Ko se je istega aprila Böhm vrnil, je zapisal:

»Stur Bug dober začetik,
Tu je bil ta dan po sv. Jurju, kader je bil petek.«

Julija 1600. poje zopet:

»Boter veliki je Adam Presen,
Kir je bil prešel h kerstu nikar cilu jesen,
Poštenu se je inu lepu rešel,
Kir je Purnat Anico iz kersta nesel.«

17. septembra pa se malo pojezi nad botro »Faron«,

Katera se je pobrala
Inu je le en repar dala.
Ti drugi so se dobru (!) deržali:
Daj nim Bug ostati v deželi.«

Hudi grešniki pa so bili neki botri iz Stoba; tako poje o njih:

»Iz Stoba so bili botri,
Kir so se skazali koker lotri.«

Zdaj našteva:

»Jerni .... je dolžan en firtel,
Lukan .... je dolžan en firtel« in tako so dolžni še Kašper
in dva Primoža ter dve ženski, vsak »en firtel«. Naposled sklene:

»Ti so bili dolžni zavolo Uršice
... ove hčere per kerstu
Inu nisu ništer v farož se oglasili —
Dal Bug nim drobru (!),
Koker ona so nam sturili.«

15. januarja 1601. pohvali Podgorce:

»Lipu so pokoršino začeli —

De je le Kamničane ne načeli« (? , morda »ne želi«, češ
da le ne bi nosili v Kamnik krščevat in da se tam ne bi začeli »reševati«)

2. julija 1601.:

»Na večer svetiga Uriha
Tebi napravim drugiga,
Je keršen z jemenam Jakopec
.... z Nadgoric,
Kateriga je boter Matevž, za botro Valpurga ...,
Z nima dvema je perstopil Martin,
Ta kerst je sturjen trden.
Ti so vsi sosedje,
Pridejo spet okuli srede.«

Pa tudi brez verzov je dne 17. julija 1602. vpisal neki krst slovenski:
»Petrašev sin Jakob je keršen na S. Alexa dan v tem lejtju 1602. Mati
je Helena Comp(atrini) Flere Johan, Andre Mežnar, Jera Šunkarica.«

Po 8. aprilu 1603. Böhma ni več čutiti v Mengšu. Njegova nasled-
nika, Matija Omerza (Frigillius) in Janez Pomlade sta le po malem
stopala po Böhmovih stopinjah. In še to, kar sta napisala, je skoraj
nečitljivo. 22. junija 1603. je Frigillius zapisal o botrih iz Stoba:

»Vsi so iz Stoba,

So peršli prez hleba.« Druga roka je »hleba« prečrtala in
zapisala »kruha«.

13. julija 1603. zopet isti Frigillius:

»Vsi so iz Uranšice,
Niso pernesli potice.«

Oktobra je nekdo zapisal (morda Frigillius):

»Le-ta kir je le-to pisal,
Se je dobru za en trunk flisal.
Oli ... ica iz Domžala
Se je damo pobrala
Inu ni nič za vinu dala.«

Na to razvado popivanja po krstih je bržkone vplivala institucija likofa (Litkauf, Leitkauf, Weinkauf), »ki je prišel med slovensko ljudstvo iz germanskega prava«¹ in ki se je plačeval in zapijal v potrditev pogodb. Ta likof sega daleč nazaj v srednji vek in se je kot pravna institucija držal med Slovenci daleč notri v novi vek. »Še v 17. (in 18.) stoletju ga je slovensko običajno pravo priznavalo za bistven, konstitutiven element pogodbe in tudi ljudski sodniki so za izrekanje sodbâ zahtevali in dobivali svoj likof.«² Tudi zaroke pred poroko so se sklepale z zamenjanjem prstanov in so jih potrjevali z likofom.³ In tako daleč je šla moč te navade, da, kdor je n. pr. »prodal vinograd, pa se je skesal in ni hotel iti pit likof, je bil obsojen, da mora vinograd prodati in piti likof v potrditev pogodbe«. Pri tem pitju likofa »so bili udeleženi sodniki in stranke«.⁴

To odkupnino »od judovščine« so imenovali, če so krste vpisovali latinsko, »*licovium solvere*«. Beseda »rešiti se od judovščine« pa kaže tudi, da so smatrali krst — ali je bila ta interpretacija pravilna ali ne, transeat! — za neko vrsto pogodbe, za nekak odkup. Zato se matičar parkrat tudi huduje nad botri, ki niso hoteli piti likofa, četudi so ga plačali. Kar je bilo pri drugih obveznih likofih navada, so prenesli tudi na krst.

Vse to pa seveda samo osvetljuje in pojasnjuje, recimo: omiljuje to razvado, dasi je ne utemeljuje in opravičuje. Prej ko slej je bila ta navada razvada in rana cerkvene discipline.

V skromnih ostankih krstnih knjig od l. 1607. do 1639., kar jih ni uničenih, se iz posameznih besedi vidi, da so nasledniki Böhmovi še naprej »pesnikovali«, ali nikjer ni moči spraviti te besede v kak stavek. Skoraj redno so zapisavali slovensko, odkod so bili krščenci, n. pr. iz Stude, iz Topol, iz Pišate, iz Dubeniga (Dulbeniga, Dolbeniga, Dubevniga), iz Jariš, iz Šemarice (Šmarca), iz Vranšice (Rašica), iz Humeca, Hemeca (Homec) itd.

III. Od leta 1639. do 1662.

Ko se l. 1639 zopet oglasi mengeška »muza«, pa poje vse drugače kot prej. A la Böhm imamo samo eno, — »pesnik« se ne da ugotoviti — z dne 4. novembra 1639., ki se glasi:

¹ Dr. Met. Dolenc, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje, str. 164.

² L. c., str. 169.

³ L. c., str. 307.

⁴ L. c., str. 387.

»Le-te iste so lih paršle,
 Obeniga farja nejso doma nešle,
 So jo pa k Mekinske farr permerel (= primerile),
 De se nej tem botram zamerel.
 Lih donas je enega Bogu poročel,
 Marino na ta svejt parporočel.
 Manihi be bili karševali (= krščevali)
 Ale nas preveč reznašale (= raznašali).
 Bulše je, de je far karstil,
 Eno karšenico Bogu dobil.
 Če ote kaj, Gospudje, za zlu uzete (= vzeti)
 Imate odpustite (= odpustiti)
 Mene v gostje povabite (= povabiti).«

Tuja roka je to »pesem« prečtala in spodaj pripisala: »Bene scripsit, stulte egit. Capuzin.«

Drugачe pa so vsi »pesniški izlivi«, kar jih je od 1639. do 1662. v mengeških krstnih knjigah, samo variacije ene glavne teme, namreč:

»Le-ta in ta se je od judovščine rešil
 Inu je zato veselo za toliko in toliko vina gori trešil.«

Ali se je to »gori-treskanje« začelo že kmalu po l. 1607., ali šele pozneje, ne moremo reči. — Vsaj 2. julija 1639.: »eodem die se je rešila od judavšine Špela Fortunovka, inu je vesela gori za dva firtelna vibavšene dala.« Jurij Podboršik se je »rejšil« inu »za eden fertel vipavšine gori trejšil«, Matevž Jenko »se je rešil ter je za eden bokal vina gori trešil«, še drugi se je »rešuv in za dva firtelna jupavšine veselu gori trešiv«, zopet drugi »se je rešol inu je veselu za eden firtel terrana gori strešol«, Juri Smole »se je rešev« in je »trešev«.

Gori pa treskajo »za firtel vina, vipavšine, jepavšine, jupavšine, ipavšine, jupavšine, vibavšene in vibavšine in pa bipavšine«, pa tudi »za fertel terrana, teranine, za firkel terana, dobriga, černiga, za dva firkelna marvijana, z tri firkelne dobriga therana«; Eva Klaverka je pa »za en firtel marvina gori položila«.

Po navadi so dali za vino »veselu«, ena »iz nje dobre vole«, drugi »nikar nerad, temič cilu z dobro volo«, drugi »rad inu volnu tudi veselu«; druga je gori »trišila veselu tudi radovolna«, druga »veselu tudi rado-volnu«, »rada nu veselu«, »iz svoje dobre vole«, »radovolnu po stari navadi« in »z dobro volio«.

Za veznik služi našim »pesnikom«: inu, nu, ter, jenu, jenui, jenoj.

Po navadi je bila mera »eden, en firtel, firtil, fertel, firkel, ferkel«, »eden bokal, bokav«, in nekdo je dal »za tri poliče jupavšine«.

Navadno se je vsak »od judovšine, judovšne, judavšne, rešil, rešel, odrešil«, drugi se je od judošine »otel«, drugi »odčepel«, »odtegnel«, »odkupil«, kaka botra se je pa tudi »od judovšne odlušila«, celo »od-lupila«.

Tako splošna je bila po lokalnem pravu navada tega »gori treska-nja«, da so beležili to celó uradno v latinskem jeziku: »A judaica lege

liberatus est«, »de judaismo se liberavit atque antiquo de more compatrinis suis se liberalem exhibuit«, »qui more solito unam vini amphoram solvit«.

A tudi prestopki so vestno zapisani, n. pr. »enkrat, da je Wotra utekla«, ali pa: »Marina... autem statim domum aufugit«. Drugim uhajacem je matiĉar posvetil posebno »pesem«, n. pr.

»Jera... se je od judovšine plaĉala,
Kadar je pred rajtingo unkaj zbeŹala.
Na pusodo ni hotela prositi,
Stare navade ni hotela dopulniti.«

L. 1648. (16. jul.):

»MoŹ nu Źena sta zbeŹala,
Prejden sta judovšino dala.«

Videti je, da so morali botri pri plaĉanem vinu tudi sodelovati; kdor ni hotel, je dobil zbadljivko, n. pr.

»Marina... je res za eden firtel vina dala,
vender je Źe vselej judina ostala
Jenui se je skrivaj damu pobrala.«

Po navadi so samo »gori treskali«; pa tudi drugaĉe: Marina n. pr. »se je reŹila inu je z dobro voljo za dva firtelna vina oblubila«.

Ne vem, kako je Źla »wotra« Marina 1. febr. 1641. domu, o kateri pravi matiĉar, da je

»bokav vipavšine na mizo treŹila,
se ga je pa zauŹila«(?)

Jakob .... se je 17. dec. 1645.

»od judavšene odtegnel
jenu je za en firtel judavšene veselu gori telebel.«

10. marca 1646. se je

»Anica od judovšine odlupila,
po stari navadi z ipavšino odriŹila.«

26. okt. 1646.

»se je MaruŹ... od judavšine riŹila,
LukeŹa... je zakonska Źena bila,
Zatu se je poŹtenu skazala
Inu ja za dva firtelna vina dala.«

Par dni pozneje je druga »za en firtel vina gori mahnila«.

24. nov. 1646. beremo:

»AnŹe se je po stari navadi izkazal
Inu po vsih dobri voli za judavšino reskazal.
Zatu se je pustil zapisati
Inu (v) judavšino pusihmal niĉ veĉ oĉi vtikati.«

13. febr. 1647. se je

»JeŹa od judavšine odluŹila
Inu je za en firtel ipavšine gori telebila.«

29. sept. 1647. se je

»boter Juri od judavšine odkupil
Inu je radovolnu po stari navadi en firtel vina kupil,
De ga nebodo pusihmal za juda vprašali,
Temuč za pokorniga botra v menguški fari deržali.«

17. avg. 1648.

»je Juri redlih per kerstu obstal,
Stare navade judavšine se ni zbal
Inu je radovolnu za dva firtilna dal.
Pusihmal se nebode tožnikov bal.«

11. okt. 1648. je zapisano:

»Neža, Andreja Jošteta gospodin(j)a,
Za judavšino nam je kupila duiga (-dvojega) vina,
Poštenu se je per kerstu zaderžala,
Se nebode pusihmal judovskega terjan(j)a bala.
Letà je ta prava stara pravica,
Katero spričuje le-ta pisana risnica.«

24. okt. 1648. zopet:

»Tišlerica iz Loke, Špela,
Ta se je od judovšine otela,
Se je rada v pokoršino vdala
Inu je za en firtel ipavšine dala.
Kir bodo pusihmal karšivali,
Bodo le-to za risnico deržali.

28. nov. 1648.:

»Matevž Grašik in Maruš Šetralka
Per kerstu v cehi sta plačala enaka.
Od judovšine sta se otela
Inu sta le-to pravico prejela,
De nebodo judovšine več dajala,
Dokler staro navado rada sta obstala.«

1. febr. 1649. piše matičar:

»Eva, Tomaža Vidca žena,
Dusihmal brumna nu poštena,
Po stari navadi per kerstu je bila,
Od judovšine se je rišila.
Za en firtel ipavšine se skazala,
Se nebo judovskega terjanja bala.«

7. febr. 1649.:

»Andre Malapprav se je od judovšine otel,
Kadar je per kerstu en firtel ipavšine gori vzel.
Le-ta je ta stara navada inu pravica,
Katero spriča le-ta pisana resnica.
V pokoršino se je radovolnu vdal,
Se ne bo pusihmal judovskega terjanja bal.

26. febr. 1849.:

»Marina Joštovka se je od judavšine rišila
Ter je veselu za eden fertel therana gori trejšila.
Pusihmal se nebode judavšine bala,
Kir je po stari navadi judavšino plačala.«

Kmalu nato:

»Ta novi boter Peter Šaric
Kir je stoječ v ti vasi,
Se je pohlevnu od judovšine odrešil,
Kadar je za en firtl vina gori trešil.«

17. febr. 1641. je »Dominus Wolff za tri firtelne jupavšine gori trešev.«

6. nov. 1642. sta bila pri krstu dva botra. Oba sta se »skazala«. Kajti:
»Juri Šterbec et Thomas Versko so se od judovšine rešila
Jenuj sta vsak za eden firtel vina gori telebila.«

9. sept. 1644. je Tomaž Terdina »za dva firkelna gori trešel«, boter Štefan pa »za dva firkelna marvijana«.

17. avg. 1647. je »Uršula, Joannis Šunkar uxor,« za štiri firtelne ipavšine gori trišila«.

Najbolj se je obnesla Alenka Kodermanica, ki je 8. okt. 1645. »za šest firtelnov gori tresnila«.

Najresolutnejša med vsemi pa je bila Maruš Pajkovic, ki je 20. avg. 1645. »za en firtel ipavšine veselu gori tarbušnila«.

Drugače zopet Anže Dornik, ki se je 25. okt. 1641.

»... od judovšine rešil
Inu je bil možno odrešil
Inu je za eden firtl vina dav,
Alli je bill pešten bokav.
Z njega mi je enu napill.
Bug otil, de bi čez tri dni zupet boter bill.«

5. okt. 1643.:

»Adam Bakovnik in Marina Mežanka
Sta se od judovšine rešila
Jenui so vsakateri za eden firtel gori trešila.«

6. nov. 1643. se je Magdalena Šikotinka
»za en firtel jepavšine rišila,
Od judovske sosesine inu tudi od nih dežele.«

18. aprila 1648.

»je Neža Čerinka za eden bokav vina denariov gori na miza veselu trešila«.

Kolikor se da ugotoviti, je od 1639.—1662. kakih 70—80 krat poudarjeno, da se je kdo na opisani način od judovščine rešil.

Posebno pridno sta to »gori - treskanje« vpisovala Gregorij Šušnik, ki je kaplanoval v Mengšu od aprila 1641. do februarja 1645., in njegov naslednik Sebastijan Lapius (Lap, tega imena je še

danes dosti v kamniški okolici), ki je bil mengeški kaplan od februarja 1645. pa vsaj do l. 1650.; od tedaj do l. 1656. je zopet vrzel v krstnih knjigah. Oba se odlikujeta z lepo, čitljivo pisavo. — Tudi Jurij Pogačnik, ki je bil za kaplana, kolikor se vidi iz krstnih knjig, od aprila 1641. do naslednjega l. 1642., je nekajkrat zapisal »to pisano risnicov«.

Lap je enkrat ves vpis nekega krsta sestavil v latinskih heksametrih. Takole mu poje njegova latinska muza (7. febr. 1648.):

»Septima (ut est scriptum) sacro est fonte lavatus
 Nomine Gregorius, thalami legitima proles,
 Chrysmate sacro hunc Sauerl Laurentius* unxit;
 Cui pater est Jakob Lapius cum coniuge Alenka.
 Schartius (Šarec) — ut cognomen habet — cum nomine
 Primož
 Adstiterat, modo solito praesente patrina
 Kucherii uxore (ut dicit) cum nomine Gera,
 Adfuit et testis, orbatus coniuge Varlech.«

Ker je bilo vino pri tedanjih krstih tako imenitno, se ni čuditi tudi naslednjemu Lapovemu poročilu z dne 5. maja 1646. o pijanem mežnarjevem hlapcu: »Factum est primum miraculum anni 1646., quum Dimiz editui famulus neglexit baptismum et per negligentiam istam fecit magnum stulizismum, nequaquam aulicismum, sed grobanismum, quum apud Dobravice detinebatur terano.«

Ko se l. 1639. zopet začno krstne knjige, župnikuje v Mengšu Baltazar Wü z, ki je bil vsaj od l. 1643. naprej »protonotarius apostolicus«. Tudi on je zapisal v krstno knjigo nekatero »gori-treskanje«, dokaz, da se je vpisavalo s popolnim odobravanjem krajevine »duhovske gosposke«. Tudi njegov naslednik, ki ga je l. 1648. poslal v Mengeš kot »Vicarium Generalem et Supremum« samostan oo. cistercijanov v Dunajskem Novem mestu, resni in učeni g. Laurentius Friat, »Philosophiae doctor et SS. Theologiae baccalaureus formatus«, ni odpravil tega »gori-treskanja« in vpisavanja, marveč je trajalo tja do l. 1662. Potem ga pa ni več opaziti.

V 30 letni vojni in še potem so polke porazdeljevali kar po posameznih kronovinah, ki so morale s težkimi žrtvami prenašati to vojaško nadlogo. Da to ni moglo dobro vplivati na civilno prebivalstvo, je umevno. Vendar v krstnih knjigah ni skoraj nobenega sledu o kakem moralnem propadanju mengeškega in okoliškega ženstva, vsaj do l. 1650. ne, po katerem je vrzel do l. 1655. Samo enkrat se omeni neki nezakonski otrok »militis seu beraconis cuiusdam«.

Oddelek vojaštva je bil brzkone tudi v Mengšu. Za bližnjo okolico nam pa to jamčita dva krsta. 11. julija 1649. je bil krščen v Mengšu »Joannes Franciscus, sin Janeza Kassal, Illustrissimi Comitis a Tilli Leitinandt, et Dominae suae Mariae Elisabeth legitimus filius«. Za botra

* Tedaj kaplan v Mengšu.

sta bila »Illustrissimus Dominus Comes Joannes Franciscus Nagarolla et nobilis ac generosa Domina Maria Spizikin, nata Ramschisl«.

Ta »campania Comitissae a Tilli« je bila, v kolikor se vidi iz krstnih knjig, v Loki pri Mengšu.

Isti Nagarolla je bil septembra istega leta za botra pri Šunkarjevih v Malem Mengšu in tedaj se imenuje »constitutus capitaneus imperialis«.

1. maja 1650. je bil krščen Nikolaj, zakonski sin nekega očeta Heissel, iz regimenta mušketirjev, nastanjenih na Homecu. Botra sta mu bila Nikolaj Hartmann, od istega regimenta mušketirjev, in Nikolaj Klosthaier(?), od regimenta grofa Tillija.

L. 1647. se je pojavila okoli Kamnika kuga. Iz krstne knjige se da sklepati, da je bilo v Podgorju nekako taborišče (in campo) za obolele in za take, ki so imeli sumljive znake te bolezni. Tedaj je bilo rojenih v taborišču pet otrok, ki so bili v sili krščeni. Pozneje so v Mengšu dopolnili nad njimi predpisane, prej opuščene obrede, nad tremi 15. febr. 1648. in nad dvema 5. aprila istega leta.

Dne 4. julija 1589. je bil za botra pri nekem krstu (Marjete, hčere Jerneja Ručigaja) iz podružnice Loka R d u s. D n u s. T h o m a s C h r o ö n, canonicus Laybacensis, ki je bil leto prej (1588.) v Sekovi posvečen za mašnika in je istega leta prišel v Ljubljano kot kanonik in stolni pridigar, torej na isto mesto, ki ga je imel od l. 1531. do 1540. Primož Trubar.

Ὁ μὲνθος δηλοῖ, da po naših najstarejših krstnih in sploh matičnih knjigah, ne samo v mengeških, lahko pobere marsikatero dobro zrno zgodovinar, slavist, teolog itd. Ali ne velja tudi tu — mutatis mutandis —, da bi bilo dobro te »koščke pobrati, da konca ne vzamejo«? Vsaka krstna in matična knjiga — vsaj starejša — je samo v enem izvodu na svetu in zato neprecenljive vrednosti. Če se izgubi, je izgubljena za večne čase. Ali se ne bi mogle in morale naše kulturne institucije interesirati, da se take eventualne nepopravljive izgube preprečijo? Videant consules!

Résumé.

Etliche Bruchstücke älterer slovenischer Sprache aus den Taufmatriken in Mengeš.

Die Geburts- und Taufmatrik der Pfarre von Mengeš in Ober-Krain, welche im Jahre 1584 beginnt, ist dadurch bemerkenswert, daß sie bei den eingetragenen Namen der Getauften und ihrer Paten einige gereimte Bemerkungen in slovenischer Sprache enthält. Es sind das meistens Knittelverse, welche sich in schalkhafter Weise über das getaufte Kind, besonders aber über die Paten äußern, falls diese nach verrichteter Taufe nicht für Wein spendeten, wie es damals üblich war, so sind sie in der Randbemerkung der Matrik schlecht davongekommen. Als erster

fürhte diese Gewohnheit der Kooperator Isaac Bohemus im Jahre 1594 ein und die Randbemerkungen setzten sich bis zum Jahre 1662 fort. Den Ursprung dieser keineswegs guten Sitte des Weintrinkens nach der Taufe ist wahrscheinlich in der den Slovenen bisher fremden Institution des »Leitkaufs« (Weinkaufs) zu suchen und man nannte diese Sitte »licovium solvere«.

